

Så sluts cirkeln

Fem förslag för ökad cirkulär möbelproduktion

Innehåll

Inledning	3
Bakgrunden: berättelsen om det svenska möbelundret.....	4
Det här är svensk möbelindustri.....	6
<i>Gärtnäs</i>	7
Ekodesign - eller "nyttillverkat med återbruk i åtanke"	8
<i>Fyra frågor till Robin Ljungar</i>	10
<i>Kinnarps</i>	11
Offentlig upphandling - nyckel för det cirkulära genombrottet.....	12
<i>Tre frågor till Emma Olbers</i>	13
<i>Swedese</i>	14
Fem förslag som driver cirkulär utveckling framåt	15
Avslutning.....	17
TMF:s fem förslag.....	18

Kontaktperson på Trä- och Möbelföretagen:

Simon Imner, näringspolitisk expert
simon.imner@tmf.se
08-762 72 08

Inledning

Mycket har hänt under de senaste åren som främjar den cirkulära ekonomin. Omställningstakten i det svenska näringslivet ökar. Nya cirkulära material- och produktflöden utvecklas snabbt och ständigt. Även politiken har fått ett ökat fokus på den cirkulära ekonomin. EU-kommissionen har inom ramen för the European Green Deal en handlingsplan för cirkulär ekonomi, och i och med den nya Clean Industrial Deal presenterat ett initiativ som fokuserar specifikt på industrins roll i att minska utsläpp av växthusgaser och samtidigt stärka konkurrenskraften inom europeiska industrier.

I Sverige finns både en nationell strategi och handlingsplan som pekar ut inriktningen för cirkulär produktion, konsumtion och affärsmodeller samt giftfria och cirkulära materialkretslopp. Trots detta är den cirkulära ekonomins utveckling i Sverige i ett tidigt stadium, där endast cirka tre till fyra procent av vår totala resursanvändning cirkuleras.

Denna rapport resonerar kring varför andelen är förhållandevis låg och presenterar förslag på hur den totala resursanvändningen som cirkuleras i Sverige kan bli större, med möbelindustrin som utgångspunkt. Rapporten beskriver hur möbelbranschen tar sig an hållbarhetsutmaningarna, särskilt målet om att skapa ett cirkulärt samhälle, och vilka åtgärder som krävs för att industrin ska kunna ta nästa steg i den cirkulära utvecklingen.

Cirkularitet, cirkulär ekonomi och cirkulär utveckling är viktiga begrepp som ingår i hållbarhetsperspektivet. Gemensamma standarder, krav och förutsättningar för den cirkulära ekonomin är fortfarande under utveckling. Ett centralt hinder för att accelerera den cirkulära ekonomins utveckling är att nyttillverkning av produkter ses i motsatsförhållande till hållbarhet. Den som tillverkar något nytt ses därför ofta som ett problem snarare än en lösning.

Detta kan dels vara ett resultat av frågans komplexitet, dels att återbruk fått fäste hos beslutsfattare och blivit ett slags överordnat mål i omställningen – snarare än att se hur nytillverkning av produkter som redan från början är designade enligt en cirkulär logik är en förutsättning för framtida återbruk, återvinning och återtillverkning av cirkulära produkter.

För att öka andelen av vår totala resursanvändning som cirkuleras är offentlig upphandling ett viktigt verktyg. Varje år köper offentliga verksamheter i Sverige möbler till ett värde av omkring 3 miljarder kronor. Vad stat, regioner och kommuner upphandlar och inte minst hur de tillämpar lagen om offentlig upphandling (LOU) är därför av stor betydelse för tillväxten inom Sveriges möbelindustri och för omställningen till en cirkulär ekonomi. Den offentliga upphandlaren har en viktig roll att skapa incitament för att utveckla den cirkulära ekonomin staka ut en riktning som saknas idag.

För att den svenska möbelindustrin ska få bättre förutsättningar att vara en viktig motor för sysselsättning över hela landet, bidra till klimatomställningen och främja inhemsk produktion, krävs ett antal åtgärder. Därför har TMF formulerat följande fem åtgärdsförslag som kan driva den cirkulära ekonomins utveckling framåt med bäring på lokal, regional och nationell nivå samt EU-nivå.

1. Offentliga upphandlingar bör premiera möbler som är designade för att hålla länge och som kan återanvändas.
2. Offentliga upphandlingar bör ställa samma krav på återbrukade möbler som på nytillverkade möbler.
3. Offentlig sektor bör i högre grad beakta kostnad över tid i stället för pris vid inköpstillfället.
4. Kontroll, uppföljning och utvärdering av kraven som ställs i upphandlingar behöver ske systematiskt och utvärderas på ett sätt som innebär att det är enkelt att följa upp.
5. Kraven som ställs i svenska upphandlingar behöver harmoniseras utifrån krav som är skarpa och beprövade.

BAKGRUND: DET SVENSKA MÖBELUNDRET

Sveriges möbelindustri har ett historiskt arv och har gett oss produkter som de flesta kan relatera till. Stolen man sitter på, bordet man äter middag vid eller sängen man sover i. Det svenska möbelundret är helt enkelt en del av berättelsen om Sverige och en industriell och nationell framgångssaga.

Svensk möbelindustri kommer från en gedigen hantverkstradition. Baserad på närhet och tillgång till både råvara och efterfrågan har den utvecklats till en modern och effektiv industri med internationellt efterfrågade produkter. Innan industrialismens tidevarv var möblerna oftast handgjorda av skickliga snickare och hantverkare. Trä var hjärtat i möbeltillverkningen som växte fram på landsbygdsorter i stora delar av landet men särskilt i södra och mellersta Sverige. Möblerna var robusta och funktionella, utformade för att möta behoven i hemmen. Stilarna var enkla i sina uttryck och präglade av den tidens kulturella och geografiska förhållanden.

Under 1800-talet skedde en betydande förändring i svensk möbelhistoria i och med industrialiseringens ankomst. Över tid utvecklades också möjligheten till massproduktion som gjorde det möjligt att tillverka möbler snabbare och billigare än någonsin.

Den höga kvaliteten på det svenska träet såsom tall, gran, ek och björk gjorde det särskilt attraktivt för möbeltillverkning. Skogen i södra Sverige fungerade som en viktig resurs för både stora möbeltillverkare och småskaliga hantverkare. Stora producenter kunde dra nytta av de stora skogsområdena genom att etablera industrier för att producera trämassa och bränsle till sina fabriker, medan mindre hantverksföretag kunde använda lokala skogar för att handplocka trä till sina unika möbelkreationer. Denna mångfald av tillverkning bidrog till att skapa en dynamisk och växande möbelindustri i regionen.

Under det tidiga 1900-talet började den moderna designrörelsen göra sitt avtryck på svensk möbelhistoria. Funktionalismen, som fokuserade på att kombinera form och funktion på ett effektivt sätt, blev populär. Idag fortsätter Sverige att vara ledande inom möbeldesign och tillverkning. Många designers och tillverkare strävar efter att integrera traditionella hantverksmetoder med modern teknik för att skapa unika och hållbara möbler som passar både nutida och framtida behov.

Idag representeras branschen av allt från små lokala producenter till omfattande processindustrier och närmare sju av tio möbler som produceras i Sverige går på export. Sverige är den femte största exportören av möbler inom EU och tionde största i världen, samt ett av få europeiska länder som ökat produktionen under de senaste tio åren.

Att köpa svenskt har länge varit en garanti för kvalitet, stilsäker design, ergonomi och innovativ produktveckling, och svensk möbelindustri ligger i framkant även när det gäller miljö och hållbarhet. Allt fler svenska möbelföretag tar ansvar längs hela kedjan; från arbetsförhållanden, design, produktutveckling och tillverkning till hur man arbetar med återbruk, återtillverkning och återvinning. Ett ansvar som inte bara bidrar till samhällets omställning, utan även ger konkurrensfördelar internationellt.

När möbelindustrin var i sin linda riktade sig produkterna framför allt till de svenska hemmen. Under årens gång har det offentliga tagit en större plats i samhället och Sverige har skaffat sig en lång tradition av att investera i det gemensamma utrymmet. Den offentliga miljön berör oss alla och vi möter den genom livets olika skeenden – i skolan, i vården och i äldreomsorgen för att nämna några. Omgivningen påverkar alla våra sinnen och det finns ett tydligt samband mellan miljön vi vistas i och vår trivsel, hälsa och produktivitet.

Insikten att hela samhället vinner på ett bättre offentligt rum har varit viktig för industrins utveckling och samhällets kravställning har genom historien hjälpt bygga upp en stark svensk möbelproduktion. Genom att utveckla denna tradition kan det offentliga bidra till att accelerera omställningen i möbelindustrin. Som framgår i Circular Economy Action Plan har beslutsfattare på både internationell och nationell nivå konstaterat att myndigheter, vars köpkraft motsvarar 14 procent av EU:s BNP, kan driva på för att öka efterfrågan på hållbara produkter och att offentlig upphandling bidrar till en stor efterfrågan på återanvända produkter och återvunna material. Att stimulera och skapa efterfrågan på cirkulära och hållbara produkter är därför centralt. Här har den offentliga upphandlaren ett viktigt uppdrag i egenskap av köpstark kund.

Cirkulära flöden av återvunna material underlättar nästa generations användning av produkterna, vilket skapar förutsättningar att nå gemensamma klimatmål. Den svenska möbelindustrin har innovationskraften och lösningarna som kan göra att befintliga resurser används mer effektivt. Med rätt förutsättningar kan nästa kapitel i historien om det svenska möbelundret handla om hur Sverige blev ett globalt framgångsexempel när det gäller cirkulära möbler.

DET HÄR ÄR SVENSK MÖBELINDUSTRI - JOBBSKAPARE OCH MILJÖHJÄLTAR

Svensk möbelindustri anses vara världsledande inom hållbarhet och arbetar för att minska avfallet och sluta kretsloppen. Svenska tillverkare har sedan länge arbetat med att förlänga produkternas livslängd – exempelvis genom processer för att återanvända, reparera, uppgradera och återvinna dem. Branschen präglas också av låga koldioxidavtryck, omfattande användning av förnybara material och lokalt producerat trä samt låg användning av skadliga kemikalier. Samtidigt är industrin betydelsefull för exporten, för bilden av Sverige utomlands och för jobben i hela landet.

Sveriges möbelindustri omfattar nästan 2 500 företag, av vilka omkring 800 är företag som tillsammans har nästan 13 000 anställda. Bland företagen är en majoritet enmansföretag utan anställda och branschen kännetecknas av små och medelstora företag med en genomsnittlig storlek på 16 anställda.

Den totala årliga produktionen av möbler i Sverige beräknades till cirka 27,4 miljarder kronor under 2023. Produktionen har återhämtat sig efter en viss nedgång som skedde under 2020 (då 26 miljarder kronor) och ligger nu på liknande nivåer som innan coronapandemin och den globala konjunkturedgången.

Ungefär 31 500 personer beräknas vara sysselsatta inom möbelindustrin och den totala möbelhandeln i Sverige. Under 2023 omsatte butikshandeln 39 miljarder kronor, med omkring 13 500 personer sysselsatta.

Den svenska möbelexporten uppgick till cirka 22 miljarder kronor under 2023, vilket motsvarar ungefär 70 procent av produktionen. EU och Europa är den viktigaste marknaden dit 90 procent av exporten går. De viktigaste exportmarknaderna för svenska möbeltillverkare är Norge (30 procent), Tyskland (12 procent) och Danmark (11 procent). Sedan cirka tio år tillbaka överstiger dock importen exporten av svenska möbler, vilket till stor del beror på importen av lågprismöbler. Sverige importerar möbler från länder i fallande ordning: Kina, Polen, Litauen, Danmark, Tyskland, Italien, Estland och Norge. Fördelat på marknader står importen från EU-länder för cirka 71% procent och importen från Asien för cirka 29% men de två länder som står för störst andel export till Sverige är Polen 21% och Kina 17%. Detta utgör en reell utmaning för de svenska företagens konkurrenskraft då de inte kan konkurrera med de lägre produktions- och lönekostnaderna som präglar dessa närliggande marknader.

Den svenska möbel- och inredningsindustrin har en jämförelsevis hög andel inhemsk produktion. Medan många andra branscher flyttat ut produktionen till lågkostnadsländer har möbel- och inredningsproduktion till stor del stannat i Sverige, framför allt på landsbygden. Det är bra för sysselsättningen i landet, men även för klimatarbetet. Ett fortsatt starkt hållbarhetsfokus i omvärlden utgör därför en tydlig konkurrensfördel för svensk möbelproduktion. Den offentliga upphandlingen har en positiv inverkan på den svenska produktionen eftersom kravställningen är relativt hög i Sverige jämfört med andra länder. För att produktionen fortsatt ska kunna ske i Sverige vilar ett stort ansvar på stat, regioner och kommuner att fortsatt ställa rätt och relevanta krav som premierar cirkulära möbler.

Vi vill inte glömma våra möbler när de är färdiga och sålda. Vår ägare Dag Klockby brukar säga att han ser dem som sina barn. När de lämnar hemmet vill vi hålla kontakten.

Petra Mattsson,
miljö- och hållbarhetsansvarig, Gärsnäs

Intervju med Gärsnäs

Petra Mattsson är miljö- och hållbarhetsansvarig på Gärsnäs, den familjeägda möbeltillverkaren med fabrik på Österlen där det har byggts möbler sedan 1893. Gärsnäs säger själva att de är både framtid och dåtid, med hållbarhet i sitt DNA. Ända sedan starten har de arbetat klokt och resurssnålt och idag gör de möbler som ska hålla en lång tid framöver.

Nyfikenhet och hållbarhet är en förutsättning för att de ska kunna göra nya meningsfulla möbler på en redan övermättad marknad i en miljökrisande värld.

- Vi måste tänka långsiktigt. Våra möbler ska vara av hög kvalitet och kunna ingå i ett cirkulärt kretslopp. Vi vill inte glömma våra möbler när de är färdiga och sålda. Vår ägare Dag Klockby brukar säga att han ser dem som sina barn. När de lämnar hemmet vill vi hålla kontakten.

Petra menar att kvalitet har med tid att göra och det är ett exempel på hur Gärsnäs tar ansvar. Möblerna ska vara gjorda för att hålla i flera decennier framöver. När tiden, slitaget och trenderna sedan har gjort sitt är Gärsnäs-möblerna välkomna hem igen. Företaget har utvecklat ett system för att renovera och återställa möblerna som fungerat under lång och trogen tjänst. Inlämnade möbler blir renoverade och får ett helt nytt liv. På så sätt bidrar Gärsnäs inte bara till utvecklingen för en mer hållbar möbelindustri, den cirkulära modellen leder också till långa och goda kundrelationer.

Som miljö- och hållbarhetsansvarig spelar Petra en viktig roll i företagets cirkulära arbete. Gärsnäs har bestämt att de ska vara helt cirkulära senast år 2030. De ska leverera från sin sida genom att fokusera på tre områden: 100 procent cirkulär design, 100 procent ansvarsfullt erbjudande och 100 procent förnybar energi.

Gärsnäs vision är inte bara resurseffektiv, den är även ekonomiskt fördelaktig för kunderna. För att den cirkulära utvecklingen i möbelindustrin i stort ska ta ännu mer fart tror Petra på mer samarbete i värdekedjan.

- De allra flesta har högt satta klimat- och miljömål men återförsäljare, kunder och leverantörer kan inte nå målen ensamma på sina egna kammare. Kvalitet och hållbarhet måste få kosta – tänk på kostnad över tid och att möbelen som köps in kan leva länge genom att exempelvis renoveras eller underhållas. Det blir både billigare och mer resurseffektivt än att byta ut möbلمانget vart femte eller tionde år.

EKODESIGN – ELLER "TILLVERKAT MED ÅTERBRUK I ÅTANKE"

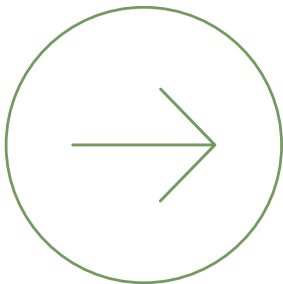
EU:s medlemsländer har åtagit sig att uppnå klimatneutralitet till år 2050, i linje med Parisavtalet. År 2019 lanserades därför den så kallade "europeiska gröna given" som en tillväxtstrategi och vision för att nå dit. Inom ramen för den gröna given har ett omfattande paket av politiska initiativ utvecklats som ska leda till en grön, modern och konkurrenskraftig ekonomi.

Förutom att uppnå klimatneutralitet är övergången till en mer cirkulär ekonomi en central del av den gröna given. EU-kommissionen lanserade under 2020 därför Circular Economy Action Plan, en handlingsplan för cirkulär ekonomi som innehåller åtgärdsplaner såsom utformning av hållbara produkter och cirkularitet i produktionsprocesser. Handlingsplanen pekar också ut offentlig upphandling som ett viktigt verktyg i den cirkulära ekonomins utveckling.

Inom EU:s gröna giv, som syftar till klimatneutralitet till 2050, har ett viktigt initiativ för hållbarhet tagits fram i form av Ecodesign for Sustainable Products Regulation (ESPR). Den nya ESPR-förordningen, som ersätter och utvidgar det tidigare Ecodesigndirektivet, omfattar nu en rad produkter som sträcker sig långt bortom de energirelaterade produkterna som tidigare reglerades. ESPR ställer krav på att alla produkter på den europeiska marknaden ska vara hållbara och cirkulära med undantag för livsmedel, medicin, levande växter och djur. Detta innebär att produkterna måste vara utformade för att kunna återanvändas, uppgraderas, repareras och återvinnas, vilket minskar deras miljöpåverkan genom hela livscykeln. ESPR-förordningen antogs formellt 2024, och produktspecifika krav för möbel kommer sannolikt att implementeras från och med 2028–2029.

Förordningen utgör en ram för att fastställa ekodesignkrav som innebär att miljöhänsyn integreras i produktutvecklingen så att varor produceras med minsta möjliga miljöpåverkan under hela livscykeln. Den innehåller också krav på att digitala produktpass ska tas fram för de produkter som omfattas. Produktpassen ska följa med produkten genom hela dess livscykel och syftar till att tillgängliggöra information om produktens innehåll, hur den tillverkats och dess miljöprestanda. Den aktör som vill introducera eller sälja en produkt inom EU ansvarar för produktpasset. Det innebär att inte bara tillverkare utan även importörer, distributörer, återförsäljare och näthandelsplatser i olika utsträckning kommer att omfattas av kraven.

Fakta.

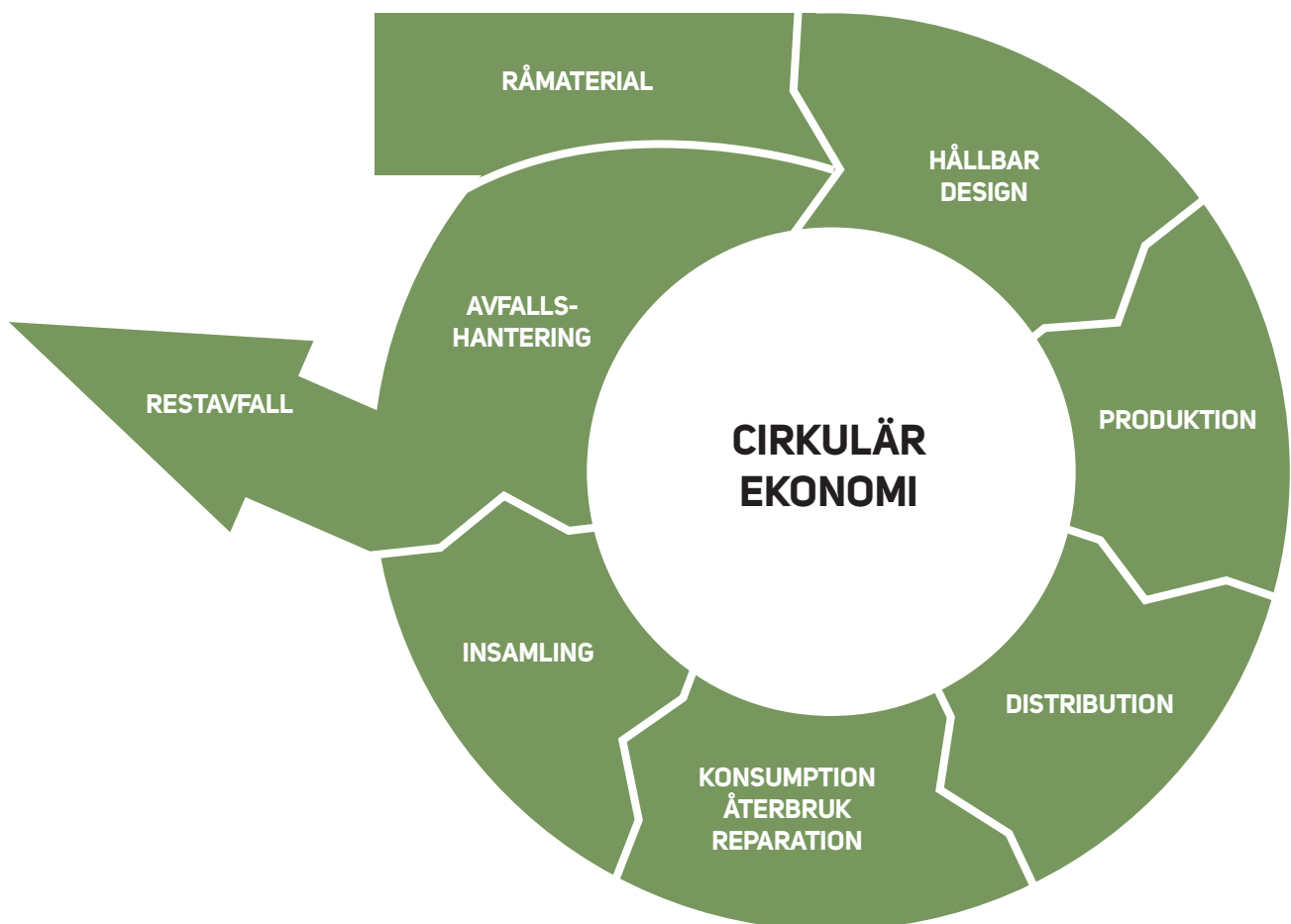
De digitala produktpass som enligt förordningen om Ekodesign för hållbara produkter ska omfatta i stort sett alla produkter som introduceras på EU:s inre marknad ska följa med produkten genom hela dess livscykel. Syftet är att tillgängliggöra information om produktens innehåll, hur den tillverkats och dess miljöprestanda. Den aktör som vill introducera eller sälja en produkt inom EU ansvarar för produktpasset. Det innebär att inte bara tillverkare utan även importörer, distributörer, återförsäljare och näthandelsplatser i olika utsträckning kommer att omfattas av kraven.

Att designa rätt från början är det bästa sättet att nå effektiva cirkulära flöden, särskilt då 80 procent av en produkts miljöpåverkan avgörs under designfasen⁸. Materialet står för en betydande del av en möbels växthusgasutsläpp. Därmed blir valet av material en avgörande komponent i den cirkulära produkten. Detta belyser behovet av att designa rätt från början och att nytillverkning är avgörande för effektiva cirkulära flöden, samt är en förutsättning för framtida återbruk, återvinning och återtillverkning av cirkulära produkter.

Sammantaget kan vi se att Ekodesignförordningen kommer innebära ökade krav på företagen i möbelindustrin. Förslaget beskriver inte i detalj vilka krav som kommer att ställas på produkterna – detta kommer utformas över tid under de kommande åren - men det kommer innebära omfattande krav på miljö- och hållbarhetsrelaterad information.

Då förordningen inte gör skillnad mellan företag av olika storlek blir det viktigt att de krav och förväntningar som ställs på företagen är förankrade i företagets verklighet. Svensk möbelindustri präglas i huvudsak av små och medelstora företag. Företagen har ofta höga ambitioner och målsättningar med hållbarhetsarbetet och vill bidra till den cirkulära utvecklingen. Därför är det viktigt att nya regelverk tas fram i dialog med företagen och att de anpassas även för de mindre företagen.

Cirkulär ekonomi - Mindre råmaterial, mindre svinn, mindre utsläpp

Fyra frågor till Robin Ljungar

Robin Ljungar är hållbarhetschef på Trä- och Möbelföretagen och arbetar dagligen med klimat- och hållbarhetsfrågor. I sin roll jobbar han för TMF:s medlemsföretag med politisk påverkan av lagförslag på såväl nationell som EU-nivå rörande vilka lagar som är på väg att införas - och hur de påverkar branschen.

HUR SER DEN CIRKULÄRA LOGIKEN UT I BRANSCHEN?

– Möbler är en mycket intressant och tacksam produktgrupp i den cirkulära logiken eftersom det finns utrymme för att experimentera vad gäller design och funktion. Det finns knappt några andra produkter som kan vara så långlivade som möbler – de kan leva en evighet om man tänker innovativt, flexibelt och hållbart redan vid ritbordet. Det handlar om att använda rätt material på rätt plats och att designa möblerna så att de kan tas tillbaka, uppgraderas, underhållas eller repareras.

VAD KAN DET INNEBÄRA KONKRET?

– Till exempel att skapa möbler av separata, utbytbara moduler eller delar som kan kombineras på olika sätt för att skapa "nya" möbler eller anpassa dem utifrån olika behov eller miljöer. Detta skapar flexibilitet och anpassningsförmåga för både tillverkare och kunder – vilket i sin tur leder till att man potentiellt kan förlänga inredningens livslängd. Detta kan bli en stor hållbarhetsvinst, inte minst eftersom det minskar avfallet genom att möjliggöra reparationer och uppgraderingar i stället för att slänga eller byta ut hela möbler.

HUR SER FÖRUTSÄTTNINGARNA UT FÖR FÖRETAGEN?

– Till exempel att skapa möbler av separata, utbytbara moduler eller delar som kan kombineras på olika sätt för att skapa "nya" möbler eller anpassa dem utifrån olika behov eller miljöer. Detta skapar flexibilitet och anpassningsförmåga för både tillverkare och kunder – vilket i sin tur leder till att man potentiellt kan förlänga inredningens livslängd. Detta kan bli en stor hållbarhetsvinst, inte minst eftersom det minskar avfallet genom att möjliggöra reparationer och uppgraderingar i stället för att slänga eller byta ut hela möbler.

VAD KRÄVS FÖR ATT DEN CIRKULÄRA EKONOMIN SKA TA FART ORDENTLIGT?

– Det offentliga behöver underlätta för industrin genom att hög kvalitet ska löna sig. Möbler med hög kvalitet kan ha svårt att konkurrera med den billiga möbeln på en marknad om priserna pressas ned av slit-och-släng-möbler. Offentlig sektor kan, genom att ställa relevanta krav på sina inköp, säkerställa att vi kan tillverka hållbara och cirkulära möbler. Annars blir det svårt att komma vidare i utvecklingen av den cirkulära ekonomin. Det skulle vara dåligt för miljön och klimatet, men också för industrin och svenska arbetstillfällen. Vi har sett exempel i jämförbara länder där företag inte har kunnat upprätthålla lönsam tillverkning, vilket har lett till att de har tvingats flytta sin produktion utomlands. En gång flyttad är det sällan produktionen återvänder.

Vi har sett exempel i jämförbara länder där företag inte har kunnat upprätthålla lönsam tillverkning, vilket har lett till att de har tvingats flytta sin produktion utomlands. En gång flyttad är det sällan produktionen återvänder.

Robin Ljungar,
hållbarhetschef, Trä- och Möbelföretagen

För att något ska vara hållbart på riktigt behöver det redan från början vara designat för att kunna användas över lång tid. Ju längre livslängd en möbel har, desto lägre blir miljöpåverkan ur ett användningsperspektiv.

Johanna Ljunggren,
hållbarhetschef, Kinnarps

Intervju med Kinnarps

Johanna Ljunggren är hållbarhetschef på Kinnarps, en av Europas största tillverkare av inredningslösningar, med verksamhet i 40 länder. Företagets historia började 1942 då paret Evy och Jarl Andersson köpte en snickerifabrik i den lilla orten Kinnarp. Sedan dess har verksamheten vuxit steg för steg, och barn och barnbarn har bidragit till utvecklingen. Evy och Jarl drevs av övertygelsen att saker och ting alltid kan göras lite bättre. Det är en inställning som idag kan översättas till utmaningarna kring hållbarhet och cirkularitet.

Sedan 2023 är Johanna ledamot i Delegationen för cirkulär ekonomi, ett rådgivande organ till regeringen som ska driva på näringslivets omställning och stärka svensk konkurrenskraft. Hon menar att cirkularitet är ett viktigt verktyg för att agera resurseffektivt men alltför ofta likställs begreppet automatiskt med hållbarhet. För att något ska vara hållbart på riktigt behöver det redan från början vara designat för att kunna användas över lång tid.

– Ju längre livslängd en möbel har, desto lägre blir miljöpåverkan ur ett användningsperspektiv. Att titta på priset här och nu är ett kortsiktigt sätt att välja inredning. För att få bästa, och mest hållbara, utväxling på sin investering måste man titta på hela livscykelkostnaden.

Kinnarps levererar inredningslösningar för kontor och skolor samt vård och omsorg, det vill säga helt och hållet business to business. En stor del av företagets affärer är med offentlig sektor.

Johanna har märkt att allt fler kunder uppskattar cirkulära lösningar, där till exempel återvunnet material och återbrukade möbler har blivit allt mer populärt de senaste åren. Kinnarps jobbar framför allt med två spår för att möta denna utveckling – produktutveckling och tjänsteutveckling. Produkterna måste kunna användas länge och hålla längre. Det tillgodoses bland annat genom design som möjliggör renovering och uppdatering för att förlänga produkternas livslängd och genom val av material som är anpassat för göras om eller bytas ut.

En annan viktig komponent har blivit utvecklingen av nya tjänster som bland annat går ut på att välja rätt från början och fylla behoven, med utgångspunkten att ha rätt produkt på rätt plats och få in en långsiktig flexibilitet. En inredningslösning som passar bra för tillfället behöver inte vara den lösning som behövs när kunden exempelvis flyttar till nya lokaler eller får fler medarbetare. Då är det viktigt att förändringar och kompletteringar kan göras utan att man nödvändigtvis behöver byta ut möbler.

Det är tydligt att offentlig upphandling spelar en viktig roll i omställningen till en cirkulär ekonomi. Offentlig upphandling som styrmedel för att öka efterfrågan på hållbara produkter pekas ut i den nationella upphandlingsstrategin, i den nationella handlingsplanen för cirkulär ekonomi samt i EU:s handlingsplan för cirkulär ekonomi.

Samtidigt som utvecklingen drivs på av beslutsfattare på nationell och internationell nivå har omställningstakten i det svenska näringslivet ökat och nya cirkulära material- och produktflöden utvecklas snabbt. Trots detta är den cirkulära ekonomins utveckling i ett tidigt stadium, där endast cirka tre till fyra procent av den totala resursanvändningen i Sverige cirkuleras. Här finns en tydlig klyfta att överbrygga och många av lösningarna finns i samspelet mellan näringslivet och offentliga verksamheter.

I grunden handlar det om att integrera hållbarhetsaspekter i inköbspolicys och inköpsstrategier. Det handlar också om att upphandla varor och tjänster som består av eller använder återvunnet material, återbrukade komponenter eller genom att ställa krav som ger varor en längre livslängd.

Varje år köper offentliga verksamheter i Sverige möbler till ett värde av omkring 3 miljarder kronor. Vad stat, regioner och kommuner upphandlar och inte minst hur de tillämpar lagen om offentlig upphandling (LOU) är därför av mycket stor betydelse för tillväxten inom Sveriges möbelindustri och för omställningen till en cirkulär ekonomi.

Det finns flera åtgärder som kan genomföras med relativt enkla medel för att säkerställa och mäta produkternas livslängd och livscykel. I samtal med företag som bidragit till denna rapport har det framkommit att möjliga sätt är att skifta fokus från priset vid inköpstillfället till att i stället fokusera på kostnad över tid. Produkten ska då tillverkas för att hålla länge vilket också skapar utrymme för exempelvis serviceavtal eller avtal där leverantören tar tillbaka möbelen och renoverar den. Vidare finns idag ett globalt system för tredjepartsgranskade miljövarudeklarationer (så kallade "Environmental Product Declarations") som kan användas för att visa på en produkts klimat- och miljöavtryck under dess livscykel.

Även om begreppet cirkularitet eller cirkulär ekonomi inte är någon nyhet inom hållbarhetsdiskussionen är det förhållandevis nytt att införliva begreppet i såväl lagstiftning som kravställning inom offentlig upphandling. Därför kommer det vara viktigt att ta fram gemensamma standarder och likvärdig kravställning för att den offentliga upphandlingen ska gynna cirkulära produkter. För att kraven ska vara effektiva måste det finnas en gemensam bild av vad cirkularitet innebär. Standardisering blir därför viktigt för att exempelvis kunna beräkna produkters livslängd och för att kunna ställa rätt krav på renovering, återanvändning och återbruk.

Det är därför viktigt att alla offentliga organisationer genom sina inköp bidrar till ett mer hållbart samhälle och en mer hållbar ekonomi. Offentlig sektor har en nyckelroll i denna omställning, men ansvaret vilar inte enbart på myndigheter, regioner och kommuner. Genom ett samspel med det privata näringslivet, där cirkulär design, effektiv kravställning i upphandlingar, involvering av fler aktörer och en strategi som inkluderar hållbar nytillverkning, kan vi minska klimatpåverkan och avfall. Samtidigt kommer konkurrenskraften i branschen att stärkas.

Tre frågor till Emma Olbers

Emma Olbers är designer med över 20 års erfarenhet av branschen. Hennes designprinciper är bland andra att alltid använda återvunna och återanvända material med låg klimatpåverkan, att möblerna ska vara enkla att underhålla och att de ska hålla länge. Emma har tagit emot flera priser och utmärkelser för sitt arbete med hållbar design.

PÅ VILKET SÄTT KAN INNOVATIV DESIGN UNDERLÄTTA DEN CIRKULÄRA EKONOMIN/LOGIKEN I MÖBELINDUSTRIN?

– Jag utgår ifrån Ellen MacAthers fjärilsdiagram när det gäller cirkulär ekonomi och cirkulära flöden. Då gäller det bland annat att hålla produkten i loopen så länge som möjligt. Redan på skissbordet tas de flesta besluten som avgör om en produkt går att underhålla, reparera, återanvända delar och senare separera för återvinning. Alla dessa steg är drivna av design, så jag skulle säga att innovativ design är avgörande för att få till framgångsrika cirkulära flöden.

VILKA FÖRÄNDRINGAR TROR DU KRÄVS FÖR EN UTVECKLING AV DEN CIRKULÄRA EKONOMIN?

– Om vi pratar om att minska utsläppen av växthusgaser när det gäller möbler räcker det inte med att endast ändra till cirkulär ekonomi. Den största delen av en möbels utsläpp kommer från själva materialvalet, så vi måste fokusera både på cirkularitet och material - låga utsläpp, mängd, kvalitet och ursprung.

– De förändringar som jag tror krävs för att utveckla den cirkulära ekonomin och minska utsläppen är fler lagar, subventioner och skatter som göra det enklare och billigare att välja rätt. Till exempel pant på fler produkter eller subventioner på återvunna material och reparationer. Krav på innehållsförteckning med utsläpp på produkter skulle också göra det enklare att välja rätt.

HUR SER DU PÅ SAMSPELET MELLAN ÅTERBRUK, ÅTERVINNING OCH ÅTERTILLVERKNING, SÄRSKILT UR ETT BESTÄLLAR- OCH INKÖPARPERSPEKTIV?

– Jag tror det är mycket viktigt att alla delar får finnas, ur flera aspekter. Ska vi minska utsläppen med 50 procent till 2030 är det självklart enkelt att köpa 50 procent begagnade möbler. Men det skulle lika väl kunna vara 50 procent begagnade delar på en ny möbel - att man har designat in begagnade standarddelar redan från start.

Den största delen av en möbels utsläpp kommer från själva materialvalet, så vi måste fokusera både på cirkularitet och material - låga utsläpp, mängd, kvalitet och ursprung.

Emma Olbers,
designer

Den cirkulära möbeln som används flitigt och under lång tid är den mest hållbara, inte den som aldrig tillverkas.

Julio Patino,
vd Swedese

Intervju med Swedese

Julio Patino är vd på Swedese, det småländska möbelföretaget som skapat flertalet svenska klassiker – inte minst den välkända Lamino-fåtöljen. Företaget startades 1945 i Vaggeryd och mycket av företagets ursprung lever kvar, till exempel att de fortfarande håller till i samma vackra byggnad i Vaggeryd. Grundaren Yngve Ekströms nyfikenhet på omvärlden, kulturen och framtiden är det arv som Swedese vill föra vidare.

Möblerna växer fram i nära samarbete mellan produktutveckling och produktion med full kontroll över hela tillverkningskedjan. Enligt Julio Patino innebär det att man säkerställer såväl en hög kvalitet som att produkterna håller för användning under en lång tid. Det är viktigt att välja rätt material på rätt plats och att använda en design som möjliggör renovering och uppdatering för att förlänga produkternas livslängd.

– Swedese eftersträvar att beslut och verksamheter skall ge minsta möjliga miljöpåverkan vad avser råvaror, tillverkningsprocesser och färdiga möbler, berättar Julio Patino.

– Vissa delar av möblerna slits förstås med den dagliga användningen. På Swedese arbetar vi i hög utsträckning med formpressade trästommar. Den stommen, och i regel även stoppningen, är oftast i mycket gott skick även när klädseln efter lång och trogen tjänst behöver bytas ut. Därför har vi försett flera av våra möbler med avtagbar klädsel som gör omklädnaden så enkel att du själv kan förnya möbelns uttryck.

På Swedese är produkternas livslängd A och O, och de har därför satsat hårt på programmet Swedese Repair, så att även möbler utan avtagbar klädsel går att förnya. När möbelns klädsel har slitits ut kan man genom programmet få sin möbel förnyad hos en fackman.

Swedese är ständigt på jakt efter nya innovativa sätt att bidra till omställningen och vara cirkulära i praktiken. Julio Patino berättar om projektet i Malmö på Hyllie Terrass där möbler skapats av byggspill.

– Idén till projektet föddes ur ett samtal om möbelbranschen och hur man skulle kunna arbeta mer med spill och återvinna material. Skanskas Hyllie Terrass, ett kontorshus med ambitionen att vara klimatneutralt, visade sig vara perfekt för ändamålet. Genom spillmaterial från bygget och vår egen tillverkning har vi skapat möbler till byggnadens atrium. Cirkularitet i praktiken!

FEM FÖRSLAG SOM DRIVER CIRKULÄR OMSTÄLLNING FRAMÅT

Samhällets omställning och företagens hållbarhetsarbete påverkas i hög grad av regleringar och policys på samtliga politiska nivåer. I bästa fall driver reglerna på för högre ambitioner som gynnar både miljön, samhället och branschen på lång sikt. Men ibland finns dessvärre regler och förhållningssätt som även om de tillkommit med goda intentioner, riskerar att motverka innovation, försvåra hållbarhetsarbetet och försämra konkurrenskraften.

Följande åtgärdsförslag har bäring på lokal, regional och nationell nivå samt EU-nivå och skulle, om de införs och implementeras, driva den cirkulära ekonomins utveckling framåt.

OFFENTLIGA UPPHANDLINGAR BÖR PREMIERA MÖBLER SOM ÄR DESIGNADE FÖR ATT HÅLLA LÄNGE OCH SOM KAN ÅTERANVÄNDAS.

Den offentliga upphandlingen bör ge incitament för industrin att designa produkter enligt cirkulär logik så de håller länge och är förberedda för återbruk, återvinning och återtillverkning. Konkret handlar det om att den tjänsteman som ansvarar för upphandlingen utgår från Upphandlingsmyndighetens generella inköpsprocess med dess processteg och metoder. Det handlar om att ställa funktionskrav och kriterier som främjar cirkulär ekonomi och att använda sig av avtalsvillkor som främjar det cirkulära genom hela avtalsperioden.

Denna åtgärd ligger i linje med såväl den svenska regeringens som EU:s handlingsplan för cirkulär ekonomi. Den är även förenlig med det kommande ekodesignförordningen. Samtliga av dessa styrdokument har identifierat den offentliga upphandlingens stora potential att minska utsläppen och att främja utbud och efterfrågan på innovativa, cirkulära och klimatsmarta lösningar.

OFFENTLIGA UPPHANDLINGAR BÖR STÄLLA SAMMA KRAV PÅ ÅTERBRUKADE MÖBLER SOM PÅ NYTILLVERKADE MÖBLER.

Idag ställs ofta lägre krav på återbrukade möbler än nytillverkade, när det gäller till exempel efterlevnad av produktsäkerhetslagstiftning och uppfyllande av REACH-förordningens krav på redovisning av kemiska ämnen, främst så kallade SVHC-ämnen.

Det är viktigt att säkerställa att äldre möbler och material som upphandlas i offentliga verksamheter möter kraven på en giftfri miljö. Likvärdiga krav ska ställas på alla möbler, oavsett om de är nytillverkade, begagnade eller återtillverkade. Särskilt i förhållande till produktsäkerhet, spårbarhet, livscykelanalys och deklaration av farliga substanser – inte minst i känsliga miljöer där exempelvis barn och riskgrupper vistas.

Konkret handlar det bland annat om att ställa relevanta krav på att möblerna ska uppfylla kvalitetsstandarder avseende möbelns hållbarhet, behandling, material, dimensionskrav, säkerhet och styrka. På så sätt ges rätt förutsättningar att upphandla en säker produkt som är fri från skadliga kemikalier, samtidigt som den cirkulära logiken i möbeltillverkningen främjas eftersom förutsättningarna för att möblerna ska få en lång livslängd ökar.

OFFENTLIG UPPHANDLING BÖR I HÖGRE GRAD BEAKTA KOSTNAD ÖVER TID I STÄLLET FÖR PRIS VID INKÖPSTILLFÄLLET.

Offentlig upphandling är i många fall uppbyggd på en form av linjär försäljning eftersom den är mer prisfokuserad istället för att se till kvalitet och livslängd på det som ska köpas in.

Offentlig upphandling är ett viktigt verktyg i omställningen, men för att den offentliga upphandlingen ska fungera effektivt bör beställaren precisera miljökrav i upphandlingsprocessen och beakta hela produktens livscykel. Annars riskerar lagen om offentlig upphandling att bli ett hinder när beställaren måste välja det lägsta priset framför kvalitet.

Lagstiftning och riktlinjer bör därför utformas så att livscykelkostnader beaktas och inkluderas som en del av upphandlingskriterierna. Detta skulle kunna inkludera att väga in kostnader för underhåll, reparation, energiförbrukning och miljöpåverkan vid bedömningen av olika anbud.

KONTROLL, UPPFÖLJNING OCH UTVÄRDERING AV KRAVEN SOM STÄLLS I UPPHANDLINGAR BEHÖVER SKE SYSTEMATISKT.

Kraven som ställs av inköpare måste följas upp och utvärderas på ett bättre sätt än idag. Utvärderingskriterierna behöver utformas på ett sätt som innebär att det är enkelt att följa upp och kontrollera att kraven är rimliga och relevanta, exempelvis genom att säkerställa att kvalitet faktiskt går att mäta. Detta skulle sannolikt leda till att upphandlingarna blir mer kvalitetsstyrda snarare än prisstyrda.

Särskilt kommuner och regioner är viktiga aktörer för många företag i möbelindustrin eftersom den lokala marknaden ofta är en dominerande kund. Det är av stor vikt att ansvariga inköpare har rätt verktyg att kunna utvärdera att deras upphandlingar främjar cirkulära produkter. I detta avseende krävs tydlighet i regeringens regleringsbrev så att ansvariga myndigheter, såsom Upphandlingsmyndigheten och Konkurrensverket, vägleder och utbildar offentliga aktörer till att kunna tillämpa användbara utvärderingsmodeller.

KRAVEN SOM STÄLLS I SVENSKA UPPHANDLINGAR BEHÖVER VARA SKARPA, BEPRÖVADE OCH HARMONISERADE.

För att främja en cirkulär ekonomi och ett effektivt hållbarhetsarbete är det viktigt att upphandlingarna är ambitiösa men också förutsägbara. Därför behöver svenska offentliga upphandlingar harmoniseras utifrån krav som är skarpa och beprövade. Genom att upphandlingarna följer Upphandlingsmyndighetens hållbarhetskriterier istället för att utforma egna krav, kan branschen designa produkter som på ett effektivt sätt driver utvecklingen framåt. När upphandlingarna ställer olika krav leder det till suboptimering som tvärtemot avsikterna, minskar framåtdriften i hållbarhetsarbetet. De gemensamma kraven bör även harmonisera med kraven på EU-nivå. Harmonisering av krav bör ske på initiativ av politiker på nationell och EU-nivå och kan med fördel drivas på genom EU:s standardiseringsorgan CEN.

Avslutning

Svensk möbelindustri är i framkant inom hållbarhet och arbetar för att minska avfallet och sluta kretsloppen. Samtidigt är industrin betydelsefull för exporten, för bilden av Sverige utomlands och för jobben i hela landet. Ungefär 31 500 personer beräknas vara sysselsatta inom möbelindustrin och den totala årliga produktionen av möbler i Sverige beräknades till cirka 27,4 miljarder kronor under 2023.

Den svenska möbelindustrin är innovativ och kan göra mycket på egen hand för att minska utsläpp och klimatavtryck, men den kan inte göra allt. För att accelerera den cirkulära ekonomins utveckling finns en stor potential i att använda den offentliga upphandlingen som verktyg. Den offentliga upphandlingen bör ge incitament för industrin att designa produkter enligt cirkulär logik så de håller länge och är förberedda för återbruk, återvinning och återtillverkning. För att något ska vara hållbart på riktigt behöver det redan från början vara designat för att kunna användas över lång tid. Ju längre livslängd en möbel har, desto lägre blir miljöpåverkan ur ett användningsperspektiv. Att titta på priset här och nu är ett kortsiktigt sätt att välja inredning. För att få bästa, och mest hållbara, utväxling på sin investering måste man titta på hela livscykelkostnaden.

Det offentliga har en viktig roll i den cirkulära ekonomins utveckling. När svenska kommuner, regioner och myndigheter handlar upp möbler och inredning, med den cirkulära logiken som utgångspunkt, skapar de incitament för en hållbar omställning av möbelindustrin. Här vilar ett ansvar för att peka ut en cirkulär riktning som saknas idag.

Om de åtgärder som vi föreslagit i denna rapport implementeras kan en snabbare och långsiktigt mer hållbar omställning genomföras, samtidigt som den svenska möbelindustrin ges möjlighet att leda utvecklingen mot en cirkulär ekonomi globalt.

TMF:s fem förslag:

Förslag	Ansvarig aktör	Effekt
Offentliga upphandlingar bör premiera möbler som är designade för lång livslängd och återanvändning.	Offentliga inköpare med stöd av Upphandlingsmyndighetens riktlinjer.	Minskar utsläpp och främjar utbud och efterfrågan på innovativa, cirkulära och klimatsmarta lösningar.
Ställ samma krav på återbrukade möbler som på nyttillverkade för att säkerställa produktsäkerhet och miljökrav.	Upphandlingsmyndigheten genom uppdraget att analysera användningen av kvalitetskriterier i anbudsutvärderingen; kommuner och regioner för implementering.	Säkerställer att både nya och återbrukade möbler uppfyller produktsäkerhetslagstiftning och REACH-förordningens krav på kemiska ämnen som SVHC.
Offentlig sektor bör beakta kostnad över tid snarare än inköpspris för att främja hållbarhet.	Regeringen för lagstiftning; Upphandlingsmyndigheten för vägledning; kommuner och regioner för implementering.	Offentlig upphandling fokuserar på produktens livscykel, vilket leder till långsiktigt hållbara och ekonomiskt fördelaktiga inköp.
Systematisk kontroll, uppföljning och utvärdering av upphandlingskrav behövs.	Regeringen genom regleringsbrev; Konkurrensverket i samarbete med upphandlande aktörer för tillsyn, övervakning, vägledning och utvärdering.	Upphandlingar blir mer kvalitetsstyrda, och det blir enklare att följa upp och säkerställa efterlevnad.
Nationell harmonisering av upphandlingskrav	Offentliga inköpare enligt Upphandlingsmyndighetens hållbarhetskriterier; politiker på nationell och EU-nivå.	Skapar förutsägbarhet och driver utvecklingen mot mer effektiva och hållbara möbelprodukter.

Fortsatt läsning och referenser:

TMF:S ARBETE MED HÅLLBAR UTVECKLING:

<https://www.tmf.se/bransch-naringspolitik/branschutveckling/hallbar-utveckling/>

MÖBELSTATISTIK:

<https://www.tmf.se/bransch-naringspolitik/branschutveckling/statistik/mobler/>

https://www.tmf.se/imagevault/publishedmedia/5nnh8bvg7cbyovrq16f5/M-bler_marknadsrapport_-_jan-juni_2024.pdf

https://www.tmf.se/imagevault/publishedmedia/5nnh8bvg7cbyovrq16f5/M-bler_marknadsrapport_-_jan-juni_2024.pdf?download=0

DEN SVENSKA MÖBEL- OCH INREDNINGSBRANSCHEN - STATISTIK OCH ANALYS AV VÄRDEKEDJAN:

<https://www.tmf.se/imagevault/publishedmedia/vf2has73prz0qoarm4lh/tmf-rapport-den-svenska-mobel-och-inredningsbranschen-2020.pdf?download=0>

